

GROB NADBISKUPA PONZONIJA U KORU SPLITSKE KATEDRALE

UDK: 726.8.025 : 262.12(497.5 Split)"16"

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 22. V. 1999

Dr. sci. FRANKO OREB

Uprava za zaštitu kulturne baštine

Konzervatorski odjel u Splitu

21000 Split, HR

Knezova Nelipića 1a

Na temelju rezultata arheoloških istraživanja središnje grobnice u koru splitske katedrale, autor pokušava osnažiti davne Buličeve tvrdnje o grobnici nadbiskupa S. Ponzonija, kao mjestu ukopa splitskih nadbiskupa u XVIII. i XIX. stoljeću.

U sklopu programa uređenja katedrale predviđeni su i radovi na sanaciji kora, koji je u trošnom stanju, s vidljivim većim pukotinama na zidovima. U svrhu ispitivanja statičke stabilnosti zidova, kako bi se mogle predložiti i mjere sanacije, po naputcima arhitekta-konzervatora mr. Gorana Nikšića iz splitskoga Konzervatorskog odjela trebalo je otvoriti tri groba: središnji, u kojemu su, prema natpisu na nadgrobnoj ploči, bili pokopani splitski nadbiskup Sfortia Ponzonus, njegova majka i brat, potom grob sjeverno od spomenutog, te onaj u zapadnom dijelu kora. Grobove je trebalo istražiti do dna, kako bi se utvrdio način temeljenja kora. Istražena su samo prva dva groba, dok se treći nije istraživao, jer su nakon skidanja nadgrobne ploče bile vidljive betonske grede koje prolaze kroz njega, a ukazuju na sanaciju kora izvedenu u međuratnom razdoblju.

Našu pozornost u ovom slučaju privlači središnji, Ponzonijev grob. Njegove dimenzije su 1,90 x 0,95 metara, dubina je 1,35 metara

dok je nadgrobnna ploča kvadratna s dimenzijama 1,05 x 1,05 metara.

No prije nego iznesemo tijek istraživanja evo nekoliko osnovnih podataka o tom splitskom nadbiskupu. Na splitskoj je nadbiskupskoj stolici naslijedio Markantuna de Dominisa (1602.-1616.), za vrijeme kojega je kor i izgrađen.¹

Bio je splitskim nadbiskupom pune 24 godine, od 1616. do 1640.² Za vrijeme boravka u Veneciji, kamo je otputovao u svrhu rješavanja nekih za splitsku nadbiskupiju značajnih pitanja, zadesila ga je iznenadna smrt 1640. godine. D. Farlati u svom djelu *Illyricum sacrum* o njegovoj smrti navodi slijedeće:

Corpus Sfortiae Ponzoni Archiepiscopi Venetiis delatum fuit Spalatum post iusta solemnia funeri Archiepiscopali soluta conditum est in sepulcro, quod sibi ipse, ac suis matri ac fratri in Odeo Canonicorum paraverat. Sed horum neuter ibi tumulatus est, quippe ardente bello Turcico Cratensi Venetias migrarunt, eaque in urbe mortem, obierunt lapidi sepilcrali incisa est haec inscriptio:

SFORTIA PONZONVUS ARCHIEP̄VS SPALATENSIS
SIBI, OPTIMAE PARENTI AC FRATRI AMANTISSIMO.
MDCXXXX,³

Dakle, kako piše Farlati, tijelo nadbiskupa S. Ponzonija preneseno je iz Venecije u Split i pokopano u grobnici koju je nadbiskup još za života dao napraviti u kanoničkom koru za sebe i svoje, majku i brata, koji međutim u njoj nisu pokopani, jer su se u vrijeme izbijanja Kandijskog rata odselili u Veneciju, gdje ih je zatekla i smrt.

Skinuvši nadgrobnnu ploču, na dubini od 0,50 do 0,60 metara ugledali smo drveni sanduk trapezoidnoga oblika, izrađen od prostih dasaka.

Budući da sanduk zbog svoje dužine nije mogao normalno biti položen u grobnicu postavljen je ukoso, zbog čega je zapadna stijenka groba bila dljetom otučena. Kako je otvor groba, koji je pokrivala kvadratna nadgrobnna ploča, po dimenzijama manji od

cjelokupne dužine grobnice, a k tome je drvenarija bila u raspadajućem stanju, to se drveni sanduk, unatoč pokušajima, nije mogao izvući van u cjelovitu stanju.

Zbog toga smo odlučili, nakon traženja i dobivanja odobrenja od Nadbiskupskog ordinarijata, kostur pomnjivo i s pijetetom izvući iz drvenog sanduka. Kada smo otvorili poklopac drvenog sanduka, u njemu je bio olovno-pocinčani sanduk, čiji je poklopac bio dosta oštećen, tako da ga nije bilo teško otvoriti. Nakon skidanja olovnog poklopca ukazao se dobro očuvani kostur. Lubanja sa sačuvanom platnenom okruglom kapićom bez oboda, priljubljenom uz glavu, sa sačuvanim dijelovima perike i kose bila je položena na platnenom jastučiću. Lubanja je bila prepolovljena na dva dijela. U rukama prekrštenima na trbuhu sačuvano je metalno raspelo, a na prstu lijeve ruke metalni prsten, na nogama platnene papuče. Sačuvani su i dijelovi odjeće u raspadajućem stanju, nekoliko komada dugmadi, dijelovi pojasa, veći broj probušenih drvenih kuglica, raznih oblika i veličina (krunica - brojanica) te par pletenih rukavica (svilenih?) s ukrašenim medaljonom unutar kojega je izvezena oznaka IHS.

Kostur smo s osobitom pozornošću i s pijetetom izvukli iz olovnog sanduka i u istom položaju položili na drveni podij istočno od groba. Nakon što smo kapsilu izvukli iz grobnice pojavio se je sloj debljine oko 0,60 metara, sastavljen od ljudskih kostiju, raspadnutih drvenih dijelova, vjerojatno od kapsila, te odjeće. Zbog ispremišešanosti sloja, uz najbolju volju, arheološkom metodom, nije bilo moguće markirati ostatke cjelovitog kostura, pa smo kosti pažljivo vadili i polagali u najlonsku vrećicu, a zemlju prosijavali radi sitnijih nalaza. U tom sloju je pronađeno: 1 prepolovljena lubanja, mnoštvo drugih ljudskih kostiju, dijelovi raspadnute odjeće, pojaseva, nekoliko komada metalne i platnene dugmadi raznih veličina, niz okruglih zrnaca od drva i metala (krunica - brojanica), par pletenih rukavica, 3 metalna prstena, 1 metalno raspelo, 1 veći metalni križ s verigom, 2 manja metalna dvostruka nadbiskupska križa (*crux gemina*), dijelovi obuće.

U međuvremenu je na zahtjev crkvenih vlasti izvršena ekspertiza ekshumiranih kostiju na Odjelu za patologiju i sudsku medicinu Kliničke bolnice u Splitu i Medicinskog fakulteta u Splitu, zapisnik koje se donosi u prilogu.

Otvaranjem ove grobnice ponovno je, nakon više od jednog stoljeća, aktualizirano pitanje mjesta ukapanja splitskih nadbiskupa i biskupa. Naime, o tom je pitanju raspravljao don Frane Bulić, u povodu otvaranja dvaju sarkofaga, Ivana Ravenjanina i Lovre Dalmatinca godine 1881., koji su zbog rušenja crkvice sv. Mateja, u kojoj su se do tada nalazili, bili premješteni u krstionicu sv. Ivana.

Za ovu prigodu bilo je potrebno prisjetiti se što o tom pitanju piše don Frane Bulić u svojoj opširnoj studiji pod nazivom: *Dva sarkofaga Ivana Ravenjanina i Lovre Dalmatinca spljetskih nadbiskupa*, tiskanoj u Zadru godine 1882.

Ne upuštajući se u dubiozne analize spomenute rasprave i brojna relevantna povijesna vrela, poglavito Farlatijevo djelo *Illyricum Sacrum* III., Ecclesia Spalatensis, koja Bulić u svojoj raspravi donosi, analizira i komentira, zadržat ćemo se tek na njegovim zaključcima. Naime, on navodi da je od 1700. do 1881. god. u Splitu umrlo i bilo pokopano 8 nadbiskupa i 3 biskupa, te da su bili pokopani u grobnici S. Ponzonija, koja se nalazi u središnjem dijelu kora katedrale, i koja je nakon 1700. godine bila grobnica svih splitskih nadbiskupa.

Oslanjajući se na Farlatija i druga crkvena povijesna vrela, Bulić navodi da su u toj grobnici bili pokopani: Stjepan Cosmi godine 1707., Stjepan II. Cupilli (1708.-1719.), Ivan Krstitelj Laghi (1720.-1730.), Antun Kačić (1730.-1743.), Ivan Luka Garanjin (1765.-1783.), Lelij Cippico (1786.-1807.), zadnji splitski nadbiskup, budući da je splitska nadbiskupija godine 1828., bulom pape Leona XII., ukinuta i svedena na rang biskupije, te biskup Pavao Miošić, koji je godine 1851. prenesen iz groblja na Sustipanu. Za nadbiskupa Pacifica Bizzu (1746.-1756.) piše "da nije pobliže poznato mjesto njegova ukoпа", dok je za njegova nasljednika nadbiskupa Nikolu Dinarića

(Dinaricius) (1754.-1764.) mišljenja da je pokopan u sarkofagu nadbiskupa Lovre.⁴

Potvrđuju li ova istraživanja i nalazi Buličeve navode o ovoj grobnici kao mjestu ukopa splitskih nadbiskupa i biskupa u 18. i 19. stoljeću?

Ima li u pronađenim ostacima dovoljno elemenata po kojima s više sigurnosti možemo zaključivati da se zaista radi o ostacima splitskih biskupa i nadbiskupa? Pruža li nam do sada provedena osteološka ekspertiza, kao i analiza ostataka odjeće, križeva, prstenja, dovoljno podataka za sigurnu identifikaciju pokopanih osoba? Sve su to pitanja koja zaokupljaju našu pozornost i na koja ćemo pokušati odgovoriti u ovom članku.

Kada je riječ o kosturu u olovno-pocinčanom sanduku, položenom u drvenu kapsilu, čini se da je identifikacija najmanje dvojben.

Naime, s dosta vjerojatnosti može se kazati da je riječ o biskupu Alviseu Mariji Piniju, koji je umro 11. siječnja, a bi pokopan 14. siječnja 1865. godine u *"škrinji od zinga u carkvi S. Dujma"*, kako se navodi u starom ljetopisu.⁵ Tome u prilog ide činjenica da je to i posljednji ukop u ovoj grobnici, s obzirom na površinski položaj kapsile u grobnici, zatim intaktnost kostura, njegovu dobru očuvanost, što se sve nekako podudara i s medicinskom ekspertizom, u kojoj se navodi *"da se radi o gotovo cijelom kosturu muškarca, čija starost moguće potječe iz prošlog stoljeća"*.

Sačuvana okrugla kapica bez oboda na lubanji, veći prsni križ s okruglom verigom na vrhu, koji je na vrpici visio oko vrata, prsten na lijevoj ruci, pletene rukavice urešene izvana medaljonom, papuče, te ostaci odjeće, istina u raspadajućem stanju, ali ipak s prepoznatljivim dijelovima plašta (*pluvialis*), dalmatike i tunicele, zaista ukazuju na biskupska obilježja.

U sloju ispod drvenog kapsila, kao što već rekosmo, nije bilo moguće arheološkom metodom markirati ni jedan cjeloviti kostur, jer su kosti bile ispremiješane s ostacima odjeće, raspadnutih dijelova drvenih dasaka, vjerojatno od kapsila. Uz mnoštvo ljudskih

kostiju, po kojima se odmah na prvi pogled moglo zaključiti da se radi o ukopu nekoliko osoba, pozornost pobuđuje pronalazak tek jedne cjelovite lubanje. Medicinske analize kostiju potvrdile su naše dvojbe o ukopu nekoliko osoba. U medicinskom izvješću se navodi: "... da se radi o ukopu najmanje 5 osoba, od kojih se prema lubanji, jedna zasigurno može identificirati kao muškarac srednje životne dobi, nad čijim tijelom, kao i na onom prethodnom, je obavljena obdukcija." Za kosti se pak navodi, da su "... znatno starije od kostura u kapsili, moguće i par stotina godina." I pronađeni predmeti koji su pripadali pokojnicima koje smo prethodno nabrojili, nedvojbeno ukazuju na to da je riječ o ukopu visokih crkvenih velikodostojnika iz crkvene hijerarhije, što se nekako podudara s Bulićevim navodima o zajedničkoj grobnici splitskih nadbiskupa i biskupa.

U arheološkim istraživanjima pronađeni predmeti često su i jedina uporišta za identifikaciju i dataciju lokaliteta, nalaza, osobe i slično. Sad se postavlja pitanje, mogu li nam u našem slučaju pronađeni metalni predmeti pomoći u identifikaciji pokojnika? Odgovor je da mogu, ali da bi ih prethodno trebalo konzervatorsko-restauratorski obraditi, jer su toliko korodirani, da je teško, gotovo nemoguće, uočiti, odnosno prepoznati na njima povijesno-umjetničke stilske osobine. Moguće je da se prilikom njihove konzervacije otkriju i neki urezani inicijali, grb, godina i slično, što bi olakšalo identifikaciju. Isto vrijedi i za sačuvane dijelove odjeće, koje bi pregledali stručnjaci.

No i površan pregled na dijelove odjeće i pronađene predmete ipak ukazuje na to da su pripadali visokim crkvenim dostojanstvenicima.

Naime, treba se podsjetiti na stari običaj i biskupski *obrednik*, koji je dao tiskati, papa Benedikt XIV. godine 1752. u kojemu se navodi da biskup, kada umre, mora biti pokopan u misnim haljinama, tj. u onima u kojima pristupa k svetom žrtveniku.⁶

Letimičnim pregledom dijelova sačuvane odjeće može se uočiti da se zaista radi o svećeničkim haljinama s biskupskim, odnosno nadbiskupskim obilježjima.

Raspoznaju se i dijelovi plašta (*pluvijala*) opšivenog širokom vrpcom, bijele košulje, palija, papuča, rukavica. Dvostruki križevi (*crux gemina*) kao i jedan veći prsni križ, zvan pektoral (*pectoralis*), koji se je nosio na ukrašenoj vrpici oko vrata, također ukazuju na to da se radi o nadbiskupskim insignijama.

No, ostaje razjasniti zašto je pronađena tek jedna cjelovita lubanja. Gdje su ostale lubanje, ako je medicinskom ekspertizom utvrđeno da se radi o ukopu najmanje 5 osoba? Je li grobnica bila otvarana u novije vrijeme i zašto? Nisu li onda lubanje premještene u neki drugi grob? Moguće odgovore na ta pitanja pokušavamo naći u sljedećim zbivanjima.

Poznato je da je godine 1924. izgorjela zgrada stare biskupije. Tih godina izvršeni su i značajni konzervatorski radovi sa sjeveroistočne strane Careva mauzoleja, odnosno katedrale i kora. Kapela sv. Duje iz periptera je povučena u unutrašnjost mauzoleja (katedrale) i popravljeni su stupovi koji su do tada bili uzidani u kapeli. Vanjski zid mauzoleja zatvoren je novim klesancima. Radove je poduzeo i nadzirao novoosnovani Pokrajinski konzervatorijalni ured za Dalmaciju, osnovan 1913. godine, sa sjedištem u Splitu, na čijem čelu se nalazio Ljubo Karaman. Kamenoklesarske radove izveo je splitski poduzetnik Bilinić. Tih je godina, zbog trošnosti i stalne opasnosti od požara, odlučeno da se sruši stara sakristija. Tom su prilikom otkrivena dva stupa s bazama i kapitelima te arhitrav s frizom, koji su do tada bili uzidani u staru sakristiju.

Ti su nalazi uvjetovali i nova urbanističko-konzervatorska rješenja, na način da se nova zgrada sakristije gradi istočnije od stare, kako bi otkriveni stupovi bili vidljivi.⁷

Tada je izvršena i statička sanacija zidova kora njihovim povezivanjem u temeljima s betonskim gredicama kroz grobnice, kao što je slučaj s grobnicom zapadno od Ponzonijeve, zbog čega su one bile otvarane i kosti vjerojatno premještane iz jedne u drugu.

Tako se vjerojatno dogodilo i s Ponzonijevom grobnicom, koja je bila otvarana i lubanje su vjerojatno položene u neki drugi grob.

Jesu li možda položene u onaj koji se nalazi sjeverno od Ponzonijeva, koji smo također otvorili i istražili? Ni u ovome grobu se tijekom istraživanja nisu mogli izdvojiti cjeloviti kosturi, pa je očito da je i on bio otvaran, a njegov sadržaj ispremiješan. Uz više raspela, medalja, prstenja i dijelova odjeće pronađene su i tri lubanje s mnoštvom drugih ljudskih kostiju.

Da je Ponzonijev grob bio otvaran, svjedoči i nalaz fragmenata velikih recentnih keramičkih vrčeva, metalna posuda za ulje, vjerojatno na brzinu ubačena ili nemarno ostavljena, kao i dijelovi novina koje su izlazile u Splitu između dva rata (možda *Novo doba* ili pak neki crkveni list).

Na ovu temu ćemo se vjerojatno još vraćati kada budu očišćeni, konzervirani i analizirani metalni nalazi, te kada se izvrši antropološka analiza ekshumiranih ostataka. Za sada toliko.

PRILOG

KLINIČKA BOLNICA SPLIT I MEDICINSKI FAKULTET SPLIT ODJEL ZA PATOLOGIJU - SUDSKA MEDICINA

Spinčićeva 1, 21000 Split, Croatia, Tel. +385(21)556-111, Fax: +385(21)365-738

ZAPISNIK

od 24. prosinca 1998. godine

sastavljen u prosekturi KB Split, prilikom pregleda ekshumiranih kostiju iz kora splitske katedrale (središnji grob, ispod nadgrobne ploče) dana 11. prosinca 1998., na zahtjev Nadbiskupskog ordinarijata i Uprave za zaštitu kulturne baštine - konzervatorskog odjela, Split, a po očevidu obavljenom u samoj katedrali od strane djelatnika Odjela za sudsku medicinu KB Split, od 21. prosinca 1998., u nazočnosti mr. Gorana Nikšića, arhitekta konzervatora, don Zdenka Bralića, katedralnog župnika, te dr. Franka Oreba, arheologa konzervatora.

Po obavljenom očevidu, kosti su prebačene u prosekturu KB Split na način kako su iz središnjeg groba izvadene i pohranjene:

gornji kostur iz drvenog sanduka položen je u bijeli kapsil, a kosti koje su nađene ispod drvenog sanduka po njegovom podizanju sakupljene su u najlonsku vreću.

Prisutni:

1. Liječnici vještaci:

dr. sc. Marija Definis Gojanović, specijalist sudske medicine
doc. dr. sc. Šimun Anđelinović, specijalist patologije i sudske medicine

2. dr. Katarina Vilović, Katedra za anatomiju

3. Alma Pavlić, pomoćnik obducenta

4. Željko Jović, fotograf

S 337/98, Kostur iz bijelog sanduka

Iz bijelog sanduka izvadi se veliki najlon s kosturom te jedna manja najlon vreća s ostacima odjeće.

Po slaganju i pregledu kostiju utvrdi se sljedeće:

- radi se o gotovo cijelom kosturu muškarca, nedostaje nešto kostiju šaka i stopala;
- glava je ogoljela, cijela, ali otvorena (prepiljene kalote) obdukcijom tehnikom. Položena je na jastuk, a na njoj perika koja samo rubno ima tamnu kosu, ravnu, duljine do 9 cm. Tjemeni dio perike je bez kose i prekriven kapićom. Lubanja je srednje velika, pravilno konfigurirana, svi šavovi srasli, bez tragova kose, a u lubanjskoj šupljini ostaci sasušene, dijelom vlaknate (slamnate) mase. Čeljusti su bez zubiju, gornja jako truležno izjedenog alveoralnog grebena, posebice prednjih zubiju, dok je donja čeljust, koja je uska, dijelom i potpuno zaravnjenog grebena;
- kosti su pravilne, sasušene, mjestimice s ostacima tkanine, na desnom stopalu ostaci papuče;
- prsna kost rascijepljenog ksifoidnog nastavka, zdjelica uska.

Uz kostur se nađe nekoliko dugmeta te ostaci pletenih ukrasa, od čega jedna zlatasta pleteničasta ogrlica.

Mjerenjem duljine dugih kostiju dobiju se sljedeće vrijednosti:
 humerus = 30,7 cm, radijus = 22 cm, ulna = 23,6 cm,
 femur = 42,2 cm, tibija = 33,6 cm, fibula = 32,2 cm.

Zaključak

Radi se o muškarcu, srednje do starije životne dobi, pravilne, ali gracilnije koštane građe, približne zaživotne visine 161 cm \pm 5 cm (u računu uzete srednje vrijednosti tri mjerenja duljine svih dugih kostiju te računato prema regresivnim formulama za uzrast po Trotteru, 1970 i Olivieru, 1978).

Uočeni osobni znaci i ostale karakteristike: rascijepljeni nastavak prsne kosti, ogoljela lubanja s perikom, obdukcijski prepiljena kalota.

Patoloških promjena na kostima, kao ni tragova traumatskog zaživotnog ozljeđivanja, se ne nalazi.

Kosti su vrlo stare, moguće da potječu iz prošlog stoljeća.

S 338/98, Kostii iz najlon vreće

Po slaganju i pregledu kostiju utvrdi se sljedeće:

- jedna muška lubanja (iako bez karakterističnih izbočenja), srednje velika, pravilno konfigurirana, ogoljela, obdukcijском tehnikom prepiljene kalote. Uz rub kraniotomije nedostaje nešto postmortalno prelomljenih fragmenata kostiju. Sve veće suture svoda većim su dijelom izbrisane ektokranijalno. U lubanjskoj šupljini ostaci sasušene, vlaknaste mase. Ista je bez donje čeljusti, a u gornjoj čeljusti nađu se, zdrave, 7. desno i 4. lijevo. U alveolama ostaci prelomljenih zubi, odnosno njihovih korijena. Posebno se nađe dio donje čeljusti, fragmenti lubanjskih kostiju te dio jedne zubne krune,
- 1 cijeli humerus (nadraktična kost), duljine 31,5 cm te 3 distalna dijela desnog i 2 distalna dijela lijevog humerusa,
- 2 proksimalna dijela desnog radijusa (palčana kost) i 2 distalna dijela radijusa (jedan sigurno desni), 5 distalnih dijelova lijevog

- radijusa, te 2 glavice radijusa (lijevo-desnu stranu nije moguće odrediti),
- 1 proksimalni dio lijeve ulne (lakatna kost) i 3 distalna dijela lijeve ulne,
 - lijeva skapula (lopatična kost) u fragmentima i 2/3 medijalnog dijela lijeve klavikule (ključna kost), te 1 manubrium sterni (prsna kost),
 - 5 vratnih kralježaka, 7 prsnih kralježaka i 5 slabinskih kralježaka koji se međusobno slažu, te posebno još 1 vratni kralježak, 2 aksisa (2. vratni kralježak), te 2 prsna i 2 slabinska kralješka,
 - lijeva i desna zdjelična kost, te dio acetabulma (zglobne čašice kuka),
 - 1 glava najvjerojatnije desnog femura (natkoljenična kost), trup femura i patela (lijevo-desnu stranu nije moguće odrediti), te distalni dio desnog femura,
 - 2/3 gornjeg dijela desne tibije (goljenična kost),
 - fragment distalnog dijela desne fibule (lisna kost),
 - 2 desna kalkaneusa i 1 lijevi talus (kosti stopala),
 - rebra, sitne kosti šaka i stopala.

Također se nađu, ali se posebno ne izdvajaju, manji i sitni fragmenti dugih kostiju, dijelovi glavica dugih kostiju, kao i fragmenti ostalih kostiju, te dijelovi drvenog sanduka i komadići platna.

Sve kosti su izrazito suhe i krte, pojedine se mrvičasto truse.

Zaključak

Prema nađenom broju istovrsnih kostiju radi se o koštanim ostacima najmanje 5 osoba, od čega je jedna zasigurno bila muškarac srednje životne dobi (prema lubanji), nad čijim je tijelom, kao i na onom prethodnom, obavljena obdukcija.

Patoloških promjena na kostima, kao ni tragova traumatskog zaživotnog ozljeđivanja, se ne nalazi.

I ove kosti su vrlo stare, ali znatno starije od prethodno opisanih, moguće i par stotina godina.

PRIJEDLOG:

Obzirom na izuzetnu povijesno-kulturnu vrijednost nalaza, te na činjenicu da je za njihovu analizu potrebno dodatno antropološko znanje uz odgovarajuću tehniku, a čime djelatnici Odjela za sudsku medicinu KB Split i sam odjel ne raspolažu, predlažemo da se navedene kosti pošalju na daljnje obrade i analize. Time bi se moguće dobili odgovori na pitanja iz kojeg točno vremena one potječu, te koliko su bile osobe stare u trenutku smrti, kao i moguće neki drugi važniji podaci, a što bi sve omogućilo točnije prepoznavanje osoba koje su pokopane u koru splitske katedrale.

Do daljnjega kosti ostaju pohranjene u prosekturi KB Split.

doc. dr. sc. Šimun Andelinović

voditelj Odjela za patologiju i sudsku medicinu

dr. sc. Marija Definis Gojanović

BILJEŠKE

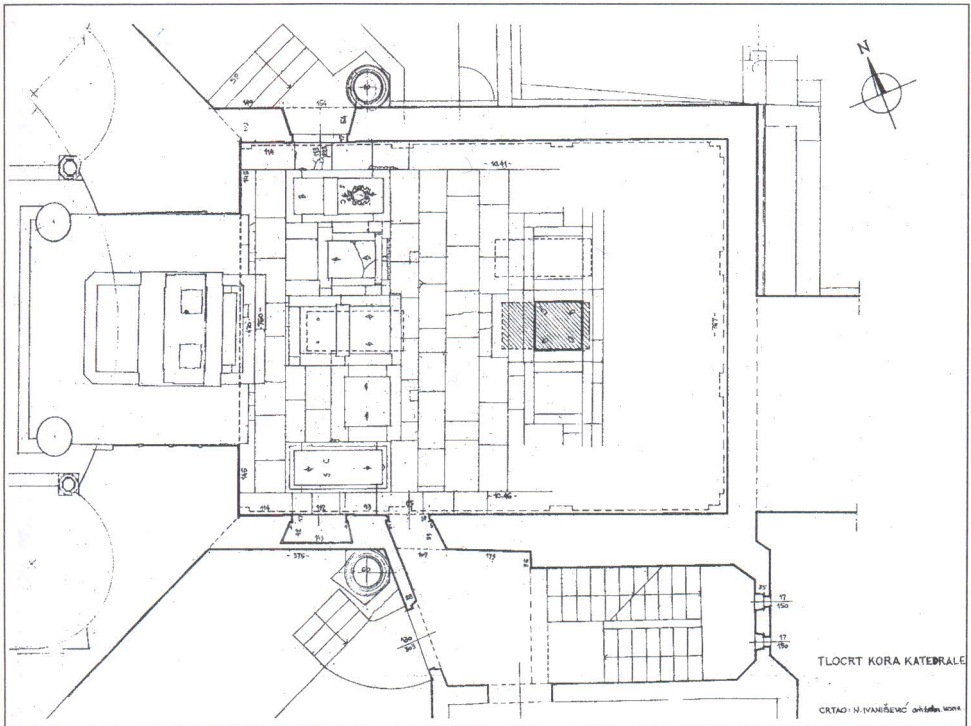
1. Grga Novak, *Povijest Splita III*, Split, 1978., 1462-1475.
2. Daniel Farlati, *Illyricum Sacrum III*, Venetiis, 1765., 500-506.
3. Isti, nav. dj., 506. Zahvaljujem prof. dr. don Slavku Kovačiću na kopiranim stranicama Farlatijeva djela koje se odnose na nadbiskupa S. Ponzonija.
4. Frane Bulić, *Dva sarkofaga Ivana Ravenjanina i Lovre Dalmatinca spljetskih nadbiskupa*, Zadar, 1882., 42-49, 55-59.
5. Perislav Petrić, *Ljetopis Ivana Jakaše Splićanina*, Baština, Glasnik društva prijatelja kulturne baštine Splita, god. II., Split, veljača 1990., br. 2, 2.
6. Frane Bulić, nav. dj., 54-55.
7. Cvito Fisković, *Prilog proučavanju i zaštiti Dioklecijanove palače u Splitu*, Rad JAZU, knj. 279., Zagreb, 1950., 5-42.

LA TOMBA DELL'ARCIVESCOVO PONZONI NEL CORO DELLA CATTEDRALE SPALATINA

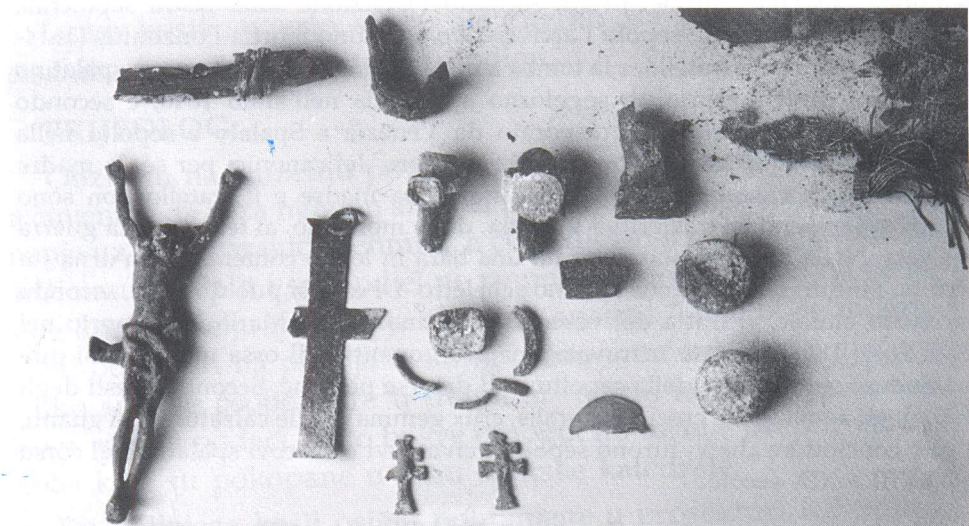
Riassunto

Allo scopo di valutare la stabilità statica delle pareti del coro della cattedrale di Spalato, sono state aperte 3 tombe nel coro stesso, 2 delle quali sono state

esaminate. Quella centrale, in cui secondo l'iscrizione sulla lastra sepolcrale avrebbero dovuti essere sepolti l'arcivescovo spalatino Sfortia Ponzonius (1614-1640), sua madre e il fratello, e la tomba a nord di questa. L'arcivescovo spalatino S. Ponzoni morì durante un soggiorno a Venezia nell'anno 1640, e secondo quanto scrive. D. Farlati fu trasportato da Venezia a Spalato e sepolto nella tomba che, vivente, aveva fatto allestire nel coro dei canonici per sé, la madre e il fratello. Ma, secondo lo stesso Farlati, sua madre e il fratello non sono sepolti qui, essendosi trasferiti a Venezia, dove morirono, al tempo della guerra di Creta. Nella tomba è stata trovata una bara in legno contenente un'urna in piombo zincato e, al suo interno, uno scheletro. Di esso si può dire che, secondo un antico annale, si tratta del vescovo spalatino Alvisè Maria Pini, morto nel 1865. Sotto l'urna è stata ritrovata una gran quantità di ossa umane, e si può concludere che si tratta della sepoltura di diverse persone. Secondo i resti degli abiti, degli anelli, delle croci (pectoralis, crux gemina), delle calzature, dei guanti, si può concludere che vi furono sepolti arcivescovi e vescovi spalatini nel corso del XVIII e XIX secolo.

Tlocrt kora katedrale

Ostaci predmeta u Ponzonijevom grobu, sloj ispod lijesa (snimio R. Matić)

Kor splitske katedrale, grobnica nadbiskupa S. Ponzonija nakon otvaranja

Ostatak kostura jednog od splitskih nadbiskupa. Spajanje kostiju je izvršeno na patologiji KBC Split (snimio Ž. Jović)

Ostaci predmeta u grobnici sjeverno od Ponzonijeve